

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֶמְדָּה יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ חוֹקֵת תַּשְׁפִּי"ג

על תוך(ן) וחיצוניות

הרב יוסף כרמל, ראש כולל יארץ חמדה'

"זאת חקת התורה!" (במדבר יט ב).

הלכות הטהרה הפותחות את פרשתנו מוגדרות כחוקה (עיינו גם בדברינו [לפרשת חוקת תשס"ו](#)). אף על פי כן, ננסה להסביר חלק מההלכות אלה בדרך הגיונית. הלכות האמורות, גם בימינו, להאיר את הדרך ואת והליכות חיינו. עיקרון יסודי בהלכות טהרה אומר כי רק מה שהוא תוצר של מלאכת האדם, שיש לו ערך שימושי, מקבל טומאה. ממילא כדי להשתמש בו יש צורך להכתי (בזמן שזה אפשרי) לטהרו. מעשי האדם שבאמצעותם נוצר כלי, הם שעלולים להביא טומאה לעולם ויש צורך לטהרם. זו הסיבה ש"פשוטי כלי עץ" כלומר כלים העשויים מעץ, שאין להם בית קיבול, ואין אפשרות לאחסן בהם תוכן, מוגדרים לעולם כ"טהורים" (תוספתא חולין פ"א ה' כא, שבת דף קכג ע"ב). גם בפרשתנו מצינו: "וְכָל כְּלֵי כֶסֶף וְכָל כְּלֵי זָהָב וְכָל כְּלֵי בַרְזֶל וְכָל כְּלֵי עֹר וְכָל כְּלֵי עֵץ וְכָל כְּלֵי חַרְסוֹת מִקְבֵּל טוֹמְאוֹ, אֲלָא מִתּוֹכוֹ. כְּלוּמַר, נְגִיעָה שֶׁל הַמַּטְמֵא בְּצִדּוֹ הַחִיצוֹנִי, אֵינְנָה הוֹפֶכֶת כְּלֵי חַרְסוֹ לְמַשְׁהוֹ שְׁאִינְנוּ טְהוֹר (עיינו ברש"י על אתר). רק מגע בצד הפנימי יכול לטמא אותו. העיקרון שאנו צריכים ללמוד מכך הוא, שמה שקובע הוא התוכן ולא החיצוניות! המשמעות, ולא הזהרה החיצונית!

נדגים עקרון זה מתוך נושא נוסף שנדון בפרשתנו. בני ישראל התלוננו על המן כמבואר בפרשה: "וַיִּדְבַר הָעָם בְּאֵלֶיהֶם וַיִּבְמַלְשֵׁהוּ לְמָה הִעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לְמוֹת בְּמִדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וְנִפְשָׁנוּ קָצָה בְּלַחֵם הַקָּלָקָל" (שם, כ"א ה). לא ברור מדוע העם מתלונן על המן, והרי עליו נאמר: "וְהוּא קָרַע גֵּד לְבָן וְטָעַמוֹ כְּצִפְיַחַת בְּדָבָשׁ" (שמות ט"ז לא). גם חז"ל דיברו בשבחו דברים נפלאים, הן מבחינה גשמית והן מבחינה רוחנית: "טעם כל המינין טעמו טעמן וממשן, ...תנו רבנן: ... גד - שדומה להגדה שמושכת לבו של אדם כמים... לבן - שמלבין עונותיהן של ישראל" (יומא דף עה ע"א). אם כך, מה הפריע להם? נציע, שהמן היה באמת טעים מאוד, וכל אדם היה יכול לבחור את הטעם המועדף עליו, אבל מבחינה חיצונית לא היה לו מראה של אוכל. ידוע ופשוט שחלק בלתי נפרד מ"קיסמו" של האוכל נובע ממראהו, ולא רק בגלל טעמו הנעים לחיך. עם ישראל התלונן כי היה חסר לו המראה החיצוני - מעורר התיאבון (נוסיף בסוגריים כי יהודי אוכל לשובע, כדי שיהיה לו כח לעבודת השם, ולא לתיאבון, כמו שנאמר: "צִדִּיק אֲכָל לֶשְׂבַע נִפְשׁוֹ" (משלי י"ג כה)). המן שאכל עם ישראל במדבר, שידר את המסר ההפוך. אל תסתכלו על החיצוניות אלא על הפנימיות. ענין זה מזכיר לנו את דברי התורה בעניין החטא הקדמוני: "כִּי טוֹב הָעֵץ... וְכִי תֵאָנֶה הוּא לְעֵינַיִם" (בראשית ג' ו). כנראה גם שם המראה החיצוני השתלט על השיקול הערכי. לכן, הנחשים המוזכרים בפרשה, הם אלה שהענישו את עם ישראל על תלונתם בנושא המן.

בדור זה, בגלל סיבות טכנולוגיות וכלכליות, עולם השיווק תופס נפח ענק בעולמם של בני האדם, מנער ועד זקן. מגיל צעיר נחשפים, גם הילדים, למסר המהלל והמשבח את החיצוניות, ומעודד גם פרסום עצמי ברשתות, לרוב בכיוון השלילי ביותר. אין קץ לרעות החולות שמתפשטות בעולם בגלל נגע זה, המגיע גם לכדי דיני נפשות. נמשיך לעבוד ולחזק את התוכן הפנימי כדי שיתגבר על החיצוניות. חיצוניות זו, לרשותה עומדים כלים עוצמתיים, חיצוניות שמנסה להסתיר את העיקר הערכי, ולהבליט את הטפל חסר הערך.

נשלח רפואה שלמה לפצועים נפגעי הטרור השפל, ותנחומים למשפחות השכולות. נמשיך להגביר את אהבת ישראל, באחדותנו ובאהבת מדינתנו, מדינת כלל ישראל, ובחיזוקו של צה"ל צבאנו האחד והאהוב.

לְעֵילוּי זְשׁוּמַת

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ" בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרונז י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' בשבט	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	גב' גיולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב

Eretz Hemdah ארץ חמדה, ע"ר

2 Bruriya St., Jerusalem 91080 ירושלים

WWW.ERETZHEMDAH.ORG Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֵמְדַּת הַשַּׁבָּת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

השכרת רכב עבורנו בשבת

הקיץ מגיע, ועמו מגיעות שאלות הלכתיות הקשורות לנסיעות לארצות הַנֶּכֶר. התקשר אלי אדם ובפיו השאלה הבאה:

אני מתעתד לנחות בחוף לארץ ביום ראשון כלשהו. אני צריך לשכור רכב, אך בעיר בו אשהה סוכנויות הרכב סגורות ביום ראשון. האם מותר לי לבקש מנכרי לשכור עבורי רכב בשבת, בכדי שאוכל לאסוף את הרכב ממנו ביום ראשון?

שאלה מעניינת ומאתגרת, הנותנת לנו הזדמנות לצלול לסוגיות של אמירה לנכרי והנאה ממעשיו בשבת. במסגרת "מורנו" שבת, כתבנו על נושא זה באריכות, ועתה נשתדל להתמקד בנקודות המרכזיות הנוגעות לענייננו: הבקשה מנכרי לעשות עבורנו מלאכה בשבת עשויה להיות אסורה משלושה צדדים:

- א. בשבת אסור לדבר על עשיית מלאכה (כמובן עם יהודי ואפילו עם נכרי), שכן הדיבור שמדברים בשבת צריך להתאים לאווירת השבת (ועל כך אמר הנביא ישעיהו "ודבר דבר" – הדיבור בשבת צריך להיות שונה מהדיבור בימות החול).
- ב. הז"ל תיקנו להתייחס למלאכה שהנכרי עושה כאילו היא נעשית על ידינו ובשליחותינו. מבחינה זו גם במשך השבוע אסור לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת.
- ג. הז"ל גזרו ואסרו ליהנות ממלאכה שנכרי עשה עבורנו בשבת.

מתוך הדברים עולה השאלה אם מותר לבקש מהנכרי לשכור רכב עבורנו בשבת. המרדכי מתיר לתת לנכרי כסף לקנות עבורנו מוצרים בשבת, בתנאי שלא אומר במפורש שיקנה עבורו בשבת. הפוסקים הסכימו שיש לפסוק כדבריו, אך חלקו בכוונתו:

הבית יוסף (אורח חיים שו"ג) מסביר שאפילו אם בפועל מובן לכל שהזמן היחיד שסביר לבצע את הרכישה הוא שבת, הדבר עדיין מותר, כל עוד הוא אינו אומר לנכרי לבצע את הרכישה בשבת, בדווקא. הרב עובדיה (יחווה דעת ג יז), כדרכו, פוסק כבית יוסף, ולאור זאת מתיר להביא רכב למוסך של נכרים סמוך לשבת, גם אם אומר להם מפורשות שהוא זקוק לרכב ביום ראשון בבוקר. למרות שבכדי לעמוד ביעד אין לנכרים ברירה אלא לעבוד בשבת, הדבר מותר, מפני שלא נאמר להם מפורשות לעשות כך. הטי"ז חולק על כך. הוא פוסק שאם הדרך היחידה לעמוד במשימה היא לעבוד בשבת, הדבר שקול כאילו שהיהודי ביקש מפורשות שהנכרי יעבוד עבורו בשבת. כדבריו פוסקים המשנה ברורה (שו"ט) ובשמירת שבת כהלכתה (לא מח).

אם כך, אם הפתרון היחיד הוא לשכור את הרכב בשבת בכדי שיהיה מוכן ביום ראשון, לכאורה אסור לאשכנזי לבקש מנכרי שישכור עבורו את הרכב בשבת.

אך יש מספר דרכים להתיר את הדבר:

המגן אברהם (שו"ג) פוסק שבמקום צורך ניתן לומר לנכרי בתחילת השבוע שיש צורך שהפעולה תעשה, למרות שברור לנו שהזמן הסביר לבצע את הפעולה הוא שבת. אמנם פוסקים רבים תמחו על דבריו (עי' פרי מגדים שם), אך זו נקודה ראשונה שניתן לצרף לקולא.

בנוסף, במסכת שבת בדף יט נאמר שמוותר לנכרי לעשות פעולה, שאנו יודעים שהנכרי יבצע בשבת, אם מוגדר לנכרי רווח על מעשיו. הרעיון הוא שכל עוד לא נאמר לו מפורשות לעבוד בשבת, הנכרי בוחר לעשות את הפעולה כדי לקבל את השכר. את הנכרי מעניין יותר הכסף שהוא יקבל על המעשה, ופחות מה היהודי מקבל מזה. הדברים נפסקו בשולחן ערוך (אורח חיים רנב ב).

על סמך הדברים הללו, שולחן ערוך הרב (שו"ט-ו) מציע מספר קולות: א. אם הנכרי מסוגל לבצע את הרכישה ביום אחר, מותר לשלוח אותו לבצע את הרכישה, גם אם הרכישה ביום האחר פחות נוחה ויותר יקרה, מפני שהנכרי מחליט לבצע את הפעולה בשבת. ב. מותר לומר לנכרי שירכוש את החפץ עבור עצמו, עם הבטחה שירכוש את החפץ ממנו אחרי שבת, ואף יוסיף לו עמלה. פתרון זה מרכיב שני דברים: הנכרי בוחר לרכוש את החפץ עבור עצמו (ומותר לנכרי להשתמש בו עד שישראל קונה את החפץ ממנו), וכן הנכרי מעוניין להשיג את החפץ לטובתו, כדי להרוויח את העמלה.

לענייננו:

לפי הרב עובדיה מותר לומר לנכרי שישכור את הרכב עבור היהודי, "שיהיה מוכן ביום ראשון", גם אם ברור לנו שהמשמעות היא שהשכירות תעשה בשבת.

למנהג האשכנזים: לפי המגן אברהם מותר לומר לנכרי עד יום רביעי באותו השבוע, שישכור את הרכב עבור היהודי "שיהיה מוכן ביום ראשון" ברם, המקרה שלנו עוד יותר קל, מכיוון שאין מניעה עקרונית שהנכרי ישכור את הרכב ביום חמישי או ששי. בחירתו לשכור בשבת נועדה לחסוך לנו כסף, אך אין כאן אמירה מפורשת שישכור את הרכב בשבת.

אם רוצים לצאת ידי כל השיטות, ולהזדרז מאוד בנושא, ניתן לומר לנכרי שישכור את הרכב ושהנכרי עצמו יהנה ממנו בשבת, ואנו נשלם לו את הוצאת השכירות כולה. כך הנכרי מרוויח מהעסקה, והשכירות בשבת באמת מיטיבה עמו – נותנת לו רכב נוסף לשימוש-הוא בשבת. לחילופין, ניתן לבקש מהנכרי שישכור רכב עבור "שיהיה מוכן ביום ראשון" עבור ישראל, ואנו נשלם את ההוצאות והעמלה. סביר שהוא יבחר לחסוך לנו כסף ולשכור את הרכב בשבת ולא ביום ששי, אך, כאמור, זו הבחירה שלו.

ועצה קטנה לגבי הדיבור עם הנכרי: סביר שהנכרי לא יבין מיידית את כל הסבך שהעלנו כאן. הוא ישאל: אתה רוצה שאשכור עבורך רכב בשבת? תשובתנו היא: אסור לי לומר לך לשכור עבורי רכב בשבת. מותר לי רק לבקש ממך להכין רכב עבורי ליום ראשון (לפי התנאים שהוזכרו לעיל).

הרחבה נוספת בעניין מסחר שנעשה על ידי נכרי עבור ישראל בשבת ניתן לראות בתשובת במראה הבזק (חלק ב שאלה כב).

ושתהיה נסיעה בטוחה ומוצלחת.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב
טבת תשע"ה

גיור ספק יהודי

שאלה

האם יש חובה מיוחדת לגייר ספק יהודי על מנת להוציאו מכלל הספק?

תשובה

הואיל ומעמדו של ילד כזה יהיה של ספק יהודי, שחייב מספק בכל מצוות התורה, אבל גם חייב מספק להתנהג כספק נכרי¹, נראה שיש להשתדל לגיירו². מסקנה זו ברורה עוד יותר לאור המכשולים שעלולים להיווצר מאי-גיורו³. השאלה היא אם למרות החשיבות שבדבר, אולי יש מניעה מלגיירו כאשר יגדל בבית של הורים מאמצים שאינם שומרי תורה ומצוות, הואיל ובגלל זה יש להניח שגם הוא לא ישמור תורה ומצוות כשיגדל. מקור הספק הוא על פי הגמרא בכתובות (יא ע"א):

אמר רב הונא: גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין.

מאי קמ"ל? דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו? תנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו!

מהו דתימא עובד כוכבים בהפקי'א נחא ליה, דהא קיימא לן דעבד ודאי בהפקי'א נחא ליה; קמ"ל דהני מילי גדול, דטעם טעם דאיסורא, אבל קטן, זכות הוא לו.

הגמרא לכאורה קובעת שכל האפשרות לגייר ילד נכרי מבוססת על היות הגיור "זכות לו". לפי זה עולה שאם לילד מסוים הגיור לא יהיה זכות עבורו, לא נוכל לגיירו. ועל כן צריכים לדון אם בנדון דידן גיורו של התינוק ייחשב כ"זכות" לו⁴.

¹ לפחות לגבי דינים מהתורה, שהרי ספק דאורייתא לחומרא.

המשנה במסכת מכשירין (ב, ז) קובעת: "מצא בה תינוק מושלך, אם רוב עכו"ם עכו"ם, ואם רוב ישראל ישראל, מחצה למחצה ישראל". ובתוספתא שם (א, ח) כתוב: "מצא בה תינוק מושלך, מחצה על מחצה מטילין עליו שני חומרין".

הר"ש (על המשנה שם) כתב:

תניא בתוספתא: מצא בה תינוק מושלך, מחצה למחצה מטילין עליו שני חומרין. פי' שני חומרין, לאו לענין נגיחה איירי כדמוכח בכתובות (טו ע"ב), דהמוציא מחבירו עליו הראיה, אלא לענין איסורין, דמחמירין עליו כישראל דאסור בנבילות, ומחמירין עליו ככותי כי ההיא דאמריי ברק ד' מיתות (סנהדרין נט ע"א) דעובד כוכבים העוסק בתורה [וכו'], אי"כ אם קדש אשה ובא ישראל אחר וחזר וקדשה. וכן הפירוש בדבר פשוט בשו"ת מלמד להועיל (חלק ב יו"ד סימן פז):

אך נ"ל דבני"ד דיש ספק אי כבר נעשה גר ע"י מילה וטבילה או לא, וא"כ מצד ספק זה כבר נתחייב במצוות מדאורייתא, דהא קי"ל ספק דאורייתא מן התורה לחומרא, ואין מאכילין אותו איסור משום לפני עור, אי"כ הרי כבר מושבע ועומד מדאורייתא לקיים המצוות.

מצב זה יוביל למצב חיים קשה; לדוגמא יהיה אסור לו להתחתן עם יהודייה או עם נכרית. [ועיין להלן הערה 4.]

אמנם יש לציין לדבריו של השערי יושר (שער א פרק ז):

והנה בספק ישראל ספק אינו יהודי, כמו תינוק הנמצא היכא דליכא רובא, אם אסור לו לאכול מאכלות, האסורות לישראל, תלוי לכאורה בסברא זו; דאם הטעם באיסור הספקות משום דאסרה רחמנא, ובה"ג דמסופק הדבר אם שייך עליו גם איסור ספק זה, לא שייך שאסור מחמת ספק, דגם איסור זה מדיני התורה, והספק על זה גופא אם מחויב לשמור. אבל אם נאמר דהוי איסור שכלי, שייך גם בספק נכרי ספק ישראל.

אכן מגמרא ופוסקים ליכא הוכחה ברורה ע"ז, דבגמרא כתובות דף ט"ו ע"ב ובשלחן ערוך אה"ע סימן ד' נאמר כלשון הזה, אם רוב נכרים נכרי למאי הלכתא, להאכילו נבילות ולא נאמר שיאכל נבילות, וי"ל דלאכול הוא עצמו מותר לו גם במחצה על מחצה מטעם שכתבנו, אבל הישראל דמזוהר על לאו דלא תאכילום במחצה על מחצה אסור לו להאכילו ורק ברוב נכרים מותר להאכילו. וצ"ע.

היינו שלפי הצד הראשון של החקירה הנ"ל, ייתכן שלגבי האדם עצמו שזהותו כיהודי היא מסופקת לא יהיה חיוב לקיים מצוות מצד "ספק דאורייתא לחומרא".

ומכל מקום, כיוון שמפורש בתוספתא שמטילין עליו חומרי גויים וחומרי ישראל, ובסתם הכוונה "כל חומרי ישראל" היא היינו חיוב מצוות, וכן נראה מדברי הר"ש. הרי שלהלכה מסתבר לנקוט כפשוט דבריהם, ולא לדחותו מצד ספקו של השערי יושר. ובפרט שגם מדברי המלמד להועיל (שהובאו לעיל) עולה שפשוט לו שספק יהודי חייב במצוות. ומפוסקי זמננו יובא עוד להלן מדברי הגר"א בקשי דורון בשו"ת בנין אב שנראה שנקט כך כדבר פשוט, ואף שנדונו הוא במי שגויר 'לחומרא', מכל מקום מלשונו משמע שפשיטא לו שהוא הדין גם במי שיש לגביו ספק שקול. דברי המלמד להועיל והבניין אב נאמרו גם הלכה למעשה, בעוד דברי השערי יושר לא נכתבו בהכרח כפסק הלכה אלא כהצעה להסביר כמה מחלוקות. ועוד שלפי דבריו רוב השיטות כנראה סוברות שהאדם עצמו כן אמור להיות מחויב מספק. על כן מסתבר שיש להורות למעשה כדברי המלמד להועיל והבניין אב, ושלא כדברי השערי יושר. אפילו לו נאמרו הללו בתורת ודאי, וקל וחומר משלא אמרם השערי יושר עצמו אלא כמסתפק, וכשפשט לשון התוספתא והר"ש הוא כדברי המלמד להועיל והבניין אב.

ועיין עוד בהערה הבאה.

² ביומא (פה ע"א) כאשר הגמרא הביאה את המשנה הנ"ל, נאמר בה: "אם רוב נכרים נכרי למאי הלכתא? אמר רב פפא: להאכילו נבלות". ורש"י כתב שם: "להאכילו נבילות. עד שיגדל, ויקבל עליו גירות".

וכתב על זה השפת אמת (יומא שם):

בגמ' להאכילו נבלות. פי' רש"י עד שיגדל ויקבל עליו גירות. משמע דמחויב הוא לגייר עצמו; ואפשר משום דהוי ספק שמא הוא עובר על כל דת ישראל, אין לילך בזה אחר הרוב, כיון דבידו לגייר עצמו; וצ"ע לדינא.

ובמרומא שדה ביומא שם כתב:

למאי הלכתא, אמר רב פפא להאכילו נבלות. ופירש"י עד שיגדל ויקבל עליו גרות...

מה שעירי שנראה דעת רש"י ז"ל שמחויב בגדלו להתגייר ולנהוג יהדות, ודאי כן הוא. הן הרמב"ם בפי' המשניות מכשירין פ"ב כתב בפירוש שמוטר הוא לאכול נבלות; אבל רש"י לא ס"ל הכי. ונראה דבאמת הדין דהולכין אחר הרוב כתיב בישראל, אחרי רבים להטות, ולא בכך נח. ודין רוב הוי כמו ספק. והרמב"ם לטעמיה, דספק מדאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן, ולא שייך זה בגוי, וע"כ אינו מחויב להתגייר. אבל אי נמא דספק מדאורייתא אסור היינו מצד הסברא, וא"כ ודאי דמחויב להתגייר ולנהוג יהדות כמו ספיקות דפי' נושאיין. ובאמת לשון הגמ' משמע כרש"י, דאלת"ה מה זה שאלה למאי הלכתא, הרי פשוט לשמור דת ישראל או אינו צריך. אלא פשוט שהוא מחויב מן הספק

חוקת תשפ"ג

להתגייר ולשמור דת. אכן לשיטת הרמב"ם צ"ל דהא פשיטא שהוא אינו צריך להתגייר מספק, דאינו חייב מחמת דין דרבנן, אלא אפילו לדין שרי למסיפי ליה איסורא.

ואשר הוסיף מע"כ בני הגאון נ"י [זצ"ל] להעיר על רש"י, שכתב ויקבל עליו גירות, למאי יקבל ויהיה ודאי ישראל, יהא נשאר מספק באיסור נבלות. לק"מ כי טוב להוציא מספק איסור שביתה לגוי, וספק איסור עסק בתורה ועוד הרבה, וגם שלא יהא קידושי ספק קדושין, ויבא מזה לידי בלבולים רבים.

יש לשאול מדוע רש"י שם ביומא כתב "עד שיגדל, ויקבל עליו גירות"; מדוע שלא נגיייר אותו כבר עכשיו בהיותו גר קטן? ושמה מכאן משמע שאי אפשר לגיירו בקטנותו.

אלא שברשב"א בכתובות (טו ע"ב) רואים שאין משם הוכחה, שכתב שם לגבי מקרה זה של "מצא בה תינוק מושלך":
ולא נאמרו דברים הללו אלא בשלא הטבילוהו ב"ד, **הא הטבילוהו ב"ד ישראל גמור הוא...**
וא"ת אם כן נטבילוהו על דעת בית דין, י"ל כשיד אומות העולם תקיפה על עצמן ואין מניחין אותן אלא בדין; אי נמי י"ל דהכא דינא תנן, לומר כשלא הטבילוהו דינא הכי, וזה הוא הנכון.

כגון שיתחתן עם יהודייה (שהוא באמת אסור לה מספק), שהרי ייתכן שהנסיבות המיוחדות ללידתו לא יתודעו לרבים, אלא יוחזק כיהודי רגיל (ועיין בהערה הבאה). ובשו"ת מלמד להועיל (חלק ב יו"ד סימן פז) כתב בנדונו שגם בו היה צורך בגיור מספק (שם משום שנעשה גיור קודם שיש ספק אם חל): "ובנידון דידן דא"י בענין אחר, כדיעבד דמ"י". ובמסורת משה (חלק א יו"ד עמי שכב אות רג) כתב לגבי ילדי משפחה מרוסיה שאביהם יהודי ומעמדה של אימם אינו ברור ש"השיב רבינו (=הגר"מ פיינשטיין) שבוודאי יש לגיירם, בפרט מאחר שיש חשש דאולי בין כך הם יהודים... ובלי זה יש לחוש שינהגו כיהודים ויהיה גורם להתבלולות".

להלן בתשובה סא נרחיב בדבריהם.

הרב עזרא ביק כתב מכתב למערכת אסיא (אדר א' תשע"ד, צג-צד, עמ' 193-194) והציע בתוך דבריו:
ג. במקרה של ספק יהודי... השאלה אם הגירות היא זכות או חובה צריך להימדד כלפי המציאות בפועל...
במיוחד יש להתחשב בעובדא שלמעשה הוא אסור ע"פ דין להנשא כלל, שהרי אסור גם בבת ישראל ובנכרית... במצב זה נראה שגם המחמירין בגר קטן יודו שבספק ישראל הגירות היא זכות גמורה ויש לגיירו והגירות חלה.

הואיל ונקודה זו תהיה מרכזית בדיוננו, נתייחס אליה כבר עכשיו ובהמשך (בתשובות סא-סב) נציין אליה בקיצור.

האם במציאות תהיה לוולד הזה תועלת מעשית מיוחדת מגיורו?

בנדון דידן, של מי שיגדל לכאורה כיהודי חילוני, יש לשאול אם מצבו ייודע לרבים, שהרי אם לא ייודע, ייתכן שמצבו המסופק לא יגרום לו להרגיש שום קושי מיוחד בחייו. יש לשאול אם מצבו עלול באמת להיודע לאחרים, וכן אם מצבו באמת עלול להיודע אפילו לו עצמו.

כשמדובר בתורמת ביצית גויה ופונדקאית יהודייה, שאז הילד ייוולד מהיהודייה, ייתכן שהתהליך שהביא ללידתו לא יתגלה, אפילו לילד עצמו. אבל עדיין ברור הוא שבמקרים רבים כן יגלה ביום מן הימים את מה שהתרחש, וגם שאינו ברור שהוא יהודי. גם למי שגדל כחילוני מן הסתם יפריע מאוד מצבו המסופק הזה. ויש להציע, וכן נניח בתשובה זו, שבגלל סיכוי משמעותי זה, גיורו עכשיו תמיד ייחשב לו כזכות. ועיין בהמלצתנו בסוף תשובה זו.

כאשר מדובר בתורמת ביצית יהודייה ופונדקאית גויה, לכאורה לפחות בארץ המצב יותר פשוט, כיוון שהמצב החוקי בארץ כיום הוא שיש רישום ותיעוד שהילד ייוולד לאשה גויה, וממילא (א) יהיה לו קושי להינשא כשיגדל; (ב) מלבד קושי זה עצמו, יתגלה לו ממילא גם מצבו המסופק, שעשוי להפריע לו מצד עצמו.

על כל פנים, הן לגבי מי שנוולד מתורמת ביצית גויה והן לגבי מי שנוולד מפונדקאית גויה, אם נניח שבאמת יש סיכוי טוב שמצבו המסופק של ילד כזה כן יתגלה לציבור ומחמתו יתקשה מאוד להתחתן (שהרי לפי ההלכה ייאסר מלהתחתן הן עם יהודייה והן עם גויה), נראה פשוט שיש אומדן שגם רובם של החילונים היו מגדירים גיור מספק כזה, שיתיר להם להתחתן עם יהודייה, כזכות.

אבל אפילו אם נניח שמצבו לא יתגלה לרבים (כך שלא תהיה לו שום מניעה מעשית מלהתחתן עם יהודייה), אלא שמכל מקום יש סיכוי משמעותי שיתגלה הדבר לילד עצמו, עדיין נראה שבדרך כלל מרבית היהודים החילונים מייחסים, ב"ה, חשיבות לזהותם היהודית (ונפגעים אם יהיה מי שיטיל בה ספק), כך שהילד עצמו ירצה שזהותו תהיה ברורה גם לפי ההלכה. נוסף שגם מי שכלל אינו מכיר בערך זהות יהודית, עדיין יהיה לו לא נוח להיות במצב של חוסר ודאות לגבי זהותו, מצב שיוצר קושי נפשי של תחושת תלישות והעדר זהות, ויציאתו מן הספק (שיכולה להיות רק על ידי גיור והפיכתו ליהודי ודאי, שהרי אין אפשרות להופכו לגוי ודאי) תיחשב לו כזכות.

ועוד נוסף שמטבע הדברים המקרים שיבואו לפנינו יהיו כאלה שבהם ההורים המגדלים את הילד יהיו אלה אשר פונים לבית הדין, ועל כן סביר להניח שהם מייחסים חשיבות למעמד ילדיהם כיהודים וברוח זו יתחנכו הילדים.

בתשובות הבאות נדון גם בהיבטים אחרים של 'זכות' שיש בכל גיור של קטן, גם אם ייתכן שלא ישמור מצוות בעתיד, ובייחוד כשגם ללא הגיור הוא ספק יהודי.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

יועצים מדעיים:
הרב פרוי אברהם שטינברג
הרב פרוי דרור פיקסלר
הרב פרוי נתן קלר

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל, של:

טל שאול בן יפה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	פנינה ציפורה בת מרים	נטע בת מלכה
חוה ראגלה בת פייקא	הילה צפנת בת שרה טובה	רבקה בת שרה בלה
משה בן רחל	הילל בן תמר שפרה	ירחמיאל בן זלאתה רבקה
עובדיה בן אסתר מלכה	אריה יצחק בן גאולה מרים	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מלכה
יוסף בן אורית	ג'קלין בת רינה	אורי לאה בת חיה תמימה
	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה	מאירה בת אסתר

לעיין שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט	לעיין רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לעיין גב' לורייין הופמן ז"ל	לעיין חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ה	לעיין סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	--	-----------------------------------	---	---

לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד